

nyilatkozott a horvát törekvésekről, ám számos írásában arról értekezett, hogy fontos volna a két nép között a kölcsönös megértés. Kiss Gy. Csaba Mikszáth kapcsán egy igen lényeges szempontra hívja fel a közvélemény figyelmét, mégpedig arra, hogy a magyar politika hajlamos az erő pozíciójából kezelni a horvát kérdést. Szó szerint idézi Mikszáth sorait: „E mulasztás minket terhel. Sok baj keletkezett ebből, s sok fog még keletkezhetni, mi is megbánhatjuk, Horvátország is. Igyekszünk tehát elfoglalni Horvátországnak a szívét is, mert minél jobban megerősödik az örök dacában közgazdaságilag és társadalmilag, annál nehezebb lesz a magyar befolyás érvényesülése.”

A szerző egyéb szerencsésen megválasztott, találó idézetekkel is színesíti mondandóját, így megtudhatjuk, hogy a kötetben többször említett, a horvát változat előszavát jegyző Željka Čorak művészettörténész a magyar–horvát szimbiozis és a délszláv kontextus összehasonlításakor arra jutott, hogy előbbi „elegynek, fizikai találkozásnak tekinthető, amelyben mindegyiknek megmarad eredeti jellege”, míg utóbbi kémiai folyamathoz hasonlítható, „melynek eredményeként vegyület jön létre, amelyben az egyes alkotóelemek elveszíthetik eredeti sajátosságait”. Kiemelném továbbá a Miroslav Krleža által Lőkös István szlavistának mondottakat, miszerint ne feledkezzék el arról, hogy „csak egy patak választ el bennünket”.

Kiss Gy. Csaba a kötetben sorra veszi a horvát–magyar kapcsolatok szempontjából feltárat-

lan témákat, szorgalmazza a történelem során Zágrábban letelepedett magyarokkal: politikusokkal, írókkal, utazókkal, illetve a jogakadémián és a papi szemináriumokban tanuló egykori diákokkal kapcsolatos kutatások elvégzését. A horvátországi magyar emlékekkel kapcsolatban tárgyalja az eddig megjelent szakirodalmat, kritikus elemzéséből világossá válik, hogy ez ügyben is sok még a tennivaló, holott (amint kiemeli) magyar szenteknek több ereklyéje található horvát földön, mint Magyarországon. A nagy horvát íróval, Miroslav Krležával kapcsolatban megjegyzi, hogy magyarságképének bemutatása mindmáig adósság.

A kötetben különösen érdekesnek találtam a regionális párhuzamokat, így annak bemutatását, hogy a lengyelek miként kezelik a lublini uniót, azaz a lengyel–litván államszövetség 1569-es létrejöttét. Ezzel kapcsolatban a szerző kiemeli, hogy országgép kialakításában mennyire előttünk járnak, Nyugaton is mennyire kevésbé ismert a jóval hosszabb ideig létező magyar–horvát államközösség. Csak egyetérthetünk Kiss Gy. Csabával abban, hogy ideje lenne változtatni a közép-európai kérdések iránt kevés érdeklődést mutató politikán, és érdemes volna újszerű kapcsolatokat keresni szomszédainkkal, így Horvátországgal kapcsolatban „megmutatni annak az úgynevezett »nagy« világnak, hogy a mai Közép-Európában van arra is példa, hogy az előítéletek megváltozzanak”.

WÉBER ANIKÓ (1988) Tatabánya

WÉBER ANIKÓ

Szerb Antal: Budapesti kalauz – Marslakók számára

Magvető, 2015

Milyennek látná egy marslakó a magyar fővárost? Nem tudhatjuk biztosan. Azt azonban igen, milyennek találta Szerb Antal, aki *Budapesti kalauz – Marslakók számára* című művében végigvezette vendégét a macskaköves utcákon. A Magvető pedig már másodjára ígéri, hogy az olvasó is bepillanthat Szerb Antal Budapestjébe. Korábbi, 2005-ös kiadásában a Magyar Nemzeti Múzeum Történelmi Fény-

képtárának fotóival illusztrálta a szöveget, a 2015-ös kötet pedig a Fortepan online fotóarchívumának gyűjteményéből közöl képeket. A két kiadásban közös, hogy a fotókat nem rendelik alá a szövegnek, inkább arra utalnak a kötetek fülszövegeiben, hogy a kettő egymást kiegészítve, kéz a kézben jár.

„Ezek a fotók nem illusztrálni hivatottak Szerb Antal szubjektív budapesti sétáját, hanem megmu-

tatni valamit egy hetven évvel ezelőtti város épületeiről, utcáiról, arcairól és mindennapjairól” – írják a 2005-ös könyv hátlapján, és kísértetiesen hasonló gondolatok köszönnek vissza a 2015-ös kiadás borítóján is. A kiadó célja tehát mindkét esetben ugyanaz, mint annak idején a szöveg elbeszélőjének: bemutatni egy *idegennek* a várost. A mai olvasó Szerb Antal marslakója, aki csak hírből ismeri az akkori Budapestet, így a gyűjtemények képei az ő igényeihez igazodnak, hogy kiegészülve a szöveggel egy nosztalgikus, múlt századbeli világot fessenek le a számára. Ilyen szempontból pedig felvetődik a kérdés: Szerb Antal új kiadású kalauza ugyanaz-e, amely 1935-ben megjelent? Mennyire változtatja meg a szöveg kontextusát, hogy eltelt csaknem száz év, és az új kötet ennek a múltnak, a régen alkotott íróknak a városát szeretné prezentálni a fotókkal a mai olvasóknak?

Talán egy hagyományos útikalauznál igencsak nagy változásról kellene beszámolni. A Szerb-szöveg azonban nem arra hivatott, hogy aprólékosan, objektíven bemutassa, milyen volt a századforduló utáni város. Nem hagyományos leírásokat ad a terekről, hanem hangulatokat, anekdotákat szerbes humorral megfűszerezve, sajátos szemszögből prezentálva. Szubjektív megfigyelései, gondolatai – amelyek egy előzetes feltevésektől és előítéletektől mentes marslakóhoz szólnak – pedig ugyanúgy újdonságként hathattak az akkori olvasóknak, mint a maiaknak.

Bár Szerb Antal a könyv elején nyomatékosan leszögezi, hogy nem az emberekről akar beszélni, hanem a városról, házakról, az *utcák egymásra hajló erotikájáról*, mert csak azok „igazán lényegesek”, mégis minden helyszíni leírásában ott bújkaz az ember, a társadalom, az élet.

„Kicsi autóikon be-beszaladnak kicsi bankjukba, akik egy skatulyában laknak, meglátogatják egymást, tavasszal egymás kicsi kertjeit dicsérgetik. Olyanok, mint az emberek.”

„Az egész városrész albérletbe kiadó. Az albérlők a jövőendő Magyarország. Orvostanhallgatók a klinikákról, finom elméjű bölcsészek, a Városi Könyvtár tisztviselői. Estéknként borral locsolgatják meggyulladni készülő agyukat az Adria Hajóban, ahol nagyobb és spontánabb a lárma, sűrűbb a füst és kedvesebb a készpénzért kapható szerelem, mint a Montparnasse-on.”

„Két szoba-hall az egész városnegyed, dacosan, fiatalosan és lendülettel leplezik lakói halavány életük egyetlen őszinte valóságát: hogy nincsen pénzük, senkinek.”

Ezekből a leírásokból pedig látszik: lehetetlen úgy írni házakról és utcákról, hogy azokban ne lepleződjének le az emberek, hiszen ők határozzák

meg a hely szellemét, hangulatát, történetét. Hogy kik jönnek-mennek benne, mire gondolnak, mit éreznek, tudnak, hisznek, látnak bele az adott épületbe, és nem utolsósorban: mit írnak róluk. Mert a költők, írók is szerepet kapnak a szövegben, és nem is kicsit. Szerb Antal idézi Virág Benedeket, Vidor Emilt, emlegeti Vahot Imrét, Krúdy Gyulát, és közli Ányos Pál, Gvadányi József, Vörösmarty Mihály és Arany János szavait, általuk bemutatva, milyen történetei, jelentései vannak a Dunának vagy a Lánchídnak. Az épületek és macskakövek tehát mellékesek, bármennyire is szeretné velünk elhitetni az elején az író, hogy másképp van. A rövid, egy-egy tere, városrészt vagy nevezetességet bemutató leírásokban pedig megelevenednek a Duna-partok, a Halászbástya, a Vérmező, a Pasarét vagy a Margitsziget. Megtudjuk, mit játszanak estéknként a fiatalok, és hogyan találja meg minden Trisztán az ő Izoldáját, miért érdemes átsétálni a Lánchídon, hol kell keresni a szerelmet.

Ezekhez az emberközpontú, szubjektív leírásokhoz pedig tökéletesen illik a Magvető Kiadó elgondolása az illusztrációkról, amelyek szintén nemcsak a várost, hanem az akkori életet prezentálják. A képeknek ugyancsak az emberek a főszereplői, akik a budai és pesti háterek előtt sétálnak, beszélgetnek, nevetnek, esznek-isznak, mosolyognak.

Az emberek központi szerepét már a két kiadás borítói is félmjelzik. A 2005-ös kötet elejéről sétáló párok köszönnek vissza az olvasóknak, belelapozva pedig látható, ahogy a lap alján, a szöveg alatt, egymás mellett futnak, mint egy filmtekerccsen, a pici fotók.

Hogy miben más akkor az ugyanolyan koncepcióra épülő, csupán tíz évvel későbbi kiadás? – tehető fel a jogos kérdés. A 2005-ös jóval kevesebb képet közölt, amelyek témájukban is kevésbé követték a szöveget. Ezzel szemben a 2015-ös már arra törekszik, hogy minden Szerb Antal által bemutatott városrészt az olvasó elé tárhasson fotókon, amelyek legtöbbször egy, de néha dupla oldalakat is elfoglalnak, nagy méretben prezentálva, milyen volt az élet akkor, és kik azok, akikről Szerb Antal írt. Az újabb kiadás már képjegyzéket is közöl, ahol nemcsak azt tudhatjuk meg, mit ábrázol a fotó, hanem azt is, hogy ki adományozta és hányban készült. A csaknem negyven kép 1915 és 1940 között született, így szinkronban mesél arról a korról, amelyről Szerb Antal is. Bár a rövid leírások messze nem közelítik meg az író regényeit, megvillantják Szerb stílusát és humorát. A kötetet nem lehet használni valódi útikalauzként, de kétségkívül megidézi a századforduló utáni Budapest hangulatát, és a fotókkal együtt felerősíti azt az érzést, hogy mondjanak bármit: csak az emberek „igazán lényegesek”.